

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้กำหนดสาระเกี่ยวกับการศึกษาไว้ในหมวด 3 สิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 49 ระบุไว้ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย สิทธิในการได้รับบริการสาธารณสุขและสวัสดิการจากรัฐ มาตรา 52 เด็กและเยาวชน มีสิทธิในการอยู่รอดและได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญา ตามศักยภาพ และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ (ราชกิจจานุเบกษา, 2550 : 15-24) ซึ่งสาระในรัฐธรรมนูญดังกล่าว มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2553 : 5) ในมาตรา 6 การศึกษานั้นต้องเป็นไป เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้น หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 3) จึงมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และเป็นพลเมืองโลก และนโยบาย สู่การปฏิบัติของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 2) กำหนดให้สถานศึกษา ทุกแห่งจัดให้มีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน กำหนดมาตรการสนับสนุนส่งเสริมศักยภาพนักเรียน เน้นกิจกรรมส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน แก้ปัญหา และการคุ้มครองสิทธิเด็ก โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียน เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การพัฒนานักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีชีวิตที่เป็นสุข ตามที่สังคมมุ่งหวังไว้ โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษา นอกจากนี้ จะดำเนินการด้วยการส่งเสริมสนับสนุนนักเรียนแล้ว การป้องกันและการช่วยเหลือแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนา ท่ามกลางสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทั้งด้านเศรษฐกิจ ปัญหาการระบาดของสารเสพติด และปัญหาครอบครัว ซึ่งล้วนก่อให้เกิดความทุกข์ ความเครียด ความวิตกกังวล ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชน ให้เจริญเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณค่าของสังคมต่อไป ดังที่สำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546 : 3) กล่าวว่า ความจำเป็นเร่งด่วนในการสร้างภูมิคุ้มกัน และพัฒนาคุณภาพชีวิตเยาวชนในความรับผิดชอบ ให้สามารถดำรงชีวิต ด้วยวิถีแห่งปัญญา ใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าต่อตนเอง ตั้งคม และปลอดภัยจากวิกฤตทั้งหมด จึงให้สถานศึกษาดำเนินงาน ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งเป็นกระบวนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการประสานงานร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

หน่วยงานด้านการจัดการศึกษาถือเป็นแกนนำสำคัญที่จะช่วยให้เยาวชนเรียนรู้และมีทักษะในการดำเนินชีวิต สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาในทุก ๆ ด้านให้เป็นไปได้โดยราบรื่น ท่ามกลางสภาพปัญหา การจัดการศึกษาต่าง ๆ แต่กลับพบว่ามีสถานศึกษาจำนวนหนึ่งประสบความสำเร็จ ในการบริหารจัดการศึกษาจนเป็นที่ยอมรับของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ความสำเร็จของสถานศึกษาเหล่านี้มีนักการศึกษาหลายท่าน ได้ศึกษา และพบว่าผู้นำมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสถานศึกษา ซึ่งความสำเร็จขององค์กร ล้วนขึ้นอยู่กับภูมิปัญญาและแนวปฏิบัติที่สร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจึงถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดเพราะเป็นผู้นำนโยบาย และ โครงการต่าง ๆ ไปสู่การปฏิบัติซึ่งส่งผลต่อผู้เรียน ครูและสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเป็นผู้มีภาวะผู้นำ มีคุณธรรมจริยธรรม มีความสามารถทั้งด้านบริหารและวิชาการตามมาตรฐานสมรรถนะ มาตรฐาน ตำแหน่ง และบริหารงานอย่างมีธรรมาภิบาล (กระทรวงศึกษาธิการ. 2560 : 91 - 92)

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน อย่างมีระบบมีขั้นตอน มีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน โดยการมีส่วนร่วม ของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและนอกสถานศึกษา ประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร และครูทุกคน มีวิธีการและเครื่องมือที่ชัดเจน มีมาตรฐาน คุณภาพและมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้ โดยมีกระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินงาน อยู่ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียนป้องกันและแก้ไข ปัญหา การส่งเสริมและพัฒนา และการส่งต่อ ด้วยเหตุนี้ระบบการดูแลช่วยเหลือ จึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมพัฒนาและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับนักเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2552 ก : 13)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2565 : 3) กำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ มาตรการและจุดเน้นในการพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมอบหมายให้ ศูนย์เฉพาะกิจคุ้มครอง และช่วยเหลือนักเรียนดำเนินการขับเคลื่อนการดำเนินงาน โดยคำนึงถึงสิทธิ ของนักเรียน ให้ได้รับโอกาสทางการศึกษาด้วยรูปแบบที่เหมาะสม พัฒนาบุคลากรของสำนักงาน

เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาให้มีความรู้ ความสามารถในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการหนึ่งในเชิงการบริหารที่สำคัญ สถานศึกษาทุกแห่งต้องดำเนินงานอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดนโยบายด้านความปลอดภัยของผู้เรียน เป็นวาระเร่งด่วนที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อให้การขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวให้บรรลุเป้าหมาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงจัดตั้งศูนย์ความปลอดภัย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (OBEC Safety Center) ให้เป็นหน่วยงานดูแลความปลอดภัยในสถานศึกษาอย่างรอบด้าน เป็นหน่วยงานสำคัญในการวิเคราะห์ และประเมินปัจจัยความเสี่ยง สามารถป้องกันความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้ล่วงหน้า และสามารถป้องกันได้อย่างทันท่วงที รวมไปถึงการบูรณาการความร่วมมือกับหลายหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อที่จะดูแลความปลอดภัยให้กับนักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลดีต่อการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา นักเรียนเรียนอย่างมีความสุขได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนการปฏิบัติงานอย่างมีความสุข ประกอบกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้มีการพัฒนาระบบมาตรฐานความปลอดภัยซึ่งเรียกว่า MOE Safety Platform ขึ้นมา เพื่อใช้ในการรับเรื่องเหตุความไม่ปลอดภัยจากนักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษา ตลอดจนประชาชนทั่วไปได้เข้าถึง และสามารถแจ้งเหตุได้ตลอดเวลา และยังกำหนดให้สถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าถึง และดำเนินการแก้ไขปัญหาโดยใช้ระบบ MOE Safety Platform เป็นการลดขั้นตอน และมีความสะดวกรวดเร็วในการแก้ไขปัญหา ด้วยเหตุผลสำคัญดังกล่าว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว จึงได้สร้างการรับรู้การเข้าถึงระบบมาตรฐานความปลอดภัยในสถานศึกษา MOE Safety Center โดยกำหนดให้มีกิจกรรมสร้างการรับรู้การเข้าถึงระบบมาตรฐานความปลอดภัย (MOE Safety Platform) ในสถานศึกษา ให้กับนักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดสระแก้ว, ออนไลน์, 2565)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว ได้ดำเนินการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ ยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา และได้กำหนดจุดเน้นระดับโรงเรียนไว้ 19 เรื่อง โดยจุดเน้นข้อที่ 7 คือระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนต้องเข้มข้น ตามกลยุทธ์ที่ 2 สร้างโอกาสและทางเลือกในการเข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐานด้วยความเท่าเทียมเสมอภาค อัตราการออกกลางคันของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาลดลงด้วยระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่เข้มแข็ง พัฒนาการศึกษาให้นักเรียนได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพตามมาตรฐาน นำไปสู่การพัฒนาประเทศให้ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ต่อไป

ในอนาคต (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดสระแก้ว. ออนไลน์. 2564) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ให้ความสำคัญในการ โอกาสเด็กที่หลุดจากระบบการศึกษา และเด็กที่ไม่มีโอกาสเข้ารับการศึกษาให้ทุกคนเข้ารับการศึกษาที่ดี มีความเสมอภาค และเท่าเทียมกัน มีนโยบายการนำเด็กที่ขาดโอกาสเหล่านี้กลับสู่ห้องเรียนผ่าน โครงการส่งเสริม โอกาสความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษา “พาน้องกลับมาเรียน” เพื่อให้ผู้เรียนอยู่ในระบบการศึกษาอย่างมีคุณภาพ และส่งต่อไปยังระดับการศึกษาที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว ได้เห็นถึงความสำคัญดังกล่าวและจึงได้ดำเนินการติดตามและช่วยเหลือนักเรียนผู้เรียนในสังกัดที่หลุดจากระบบจำนวน 49 คน กลับสู่ห้องเรียน กลุ่มนักเรียนที่สามารถติดตามและพบตัว ทั้งหมด 49 คน คิดเป็นร้อยละ 100 สามารถจำแนกได้เป็นพบตัวและกลับเข้าสู่ระบบการศึกษา จำนวนทั้งหมด 34 คน คิดเป็นร้อยละ 69.39 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดสระแก้ว. ออนไลน์. 2565)

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนซึ่งมีคุณค่าและความจำเป็น ที่สถานศึกษาจะต้องนำไปปฏิบัติให้เกิดผลกับนักเรียน โดยระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นการดำเนินการที่เป็นระบบ มีขั้นตอนที่ชัดเจนและต่อเนื่อง โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องประสานความร่วมมือกันในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ให้มีประสิทธิภาพและส่งผลกระทบต่อนักเรียนโดยตรง ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทและมีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จของการดำเนินงาน เป็นแกนหลักในการบริหารและดำเนินงานร่วมกับบุคลากรทุกคน เป็นผู้ผลักดัน ส่งเสริม สนับสนุนและประสานให้บุคลากรทำงานร่วมกันเป็นทีม เพื่อพัฒนาระบบการประเมินตนเอง รวมทั้งการกำกับดูแลการดำเนินงานอย่างใกล้ชิดที่จะทำให้ผลของการปฏิบัติงานของหน่วยงานประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยในฐานะที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนจึงศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลที่จะใช้เป็นแนวทางและพัฒนาการบริหารงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว
2. เพื่อศึกษาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว
4. เพื่อสร้างสมการพยากรณ์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว

ประโยชน์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางให้ครู ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว ได้มีองค์ความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สามารถนำผลจากการศึกษาไปใช้เป็นสารสนเทศในวางแผนการพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนใน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว ปีการศึกษา 2564 จำนวน 14 โรงเรียน ครูจำนวน 833 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว, ออนไลน์, 2564)

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว ปีการศึกษา 2564 จำนวน 833 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเทียบหากกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970 : 607-610) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

จำนวน 265 คน ใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) โดยใช้ขนาดของสถานศึกษาเป็นชั้นในการแบ่ง หลังจากนั้นคัดเลือกครูของแต่ละสถานศึกษาตามขนาดของสถานศึกษาด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้สถานศึกษาเป็นหน่วยในการสุ่ม ด้วยวิธีจับสลากแบบไม่ใส่คืน จากขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากตารางเทียบหากกลุ่มตัวอย่าง

ตัวแปรที่ศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาตัวแปร ดังนี้

1. ตัวแปรพยากรณ์ ได้แก่ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย

- 1.1 การกระตุ้นทางปัญญา
- 1.2 การสร้างแรงบันดาลใจ
- 1.3 การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์
- 1.4 การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล

2. ตัวแปรเกณฑ์ ได้แก่ การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌิมศึกษาสระแก้ว ประกอบด้วย

- 2.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
- 2.2 การคัดกรองนักเรียน
- 2.3 การส่งเสริมและพัฒนา นักเรียน
- 2.4 การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน
- 2.5 การส่งต่อ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้วิจัยได้กำหนดคำนิยามศัพท์เฉพาะ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌิมศึกษาสระแก้วให้เข้าใจตรงกัน

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง พฤติกรรมของผู้นำที่แสดงให้เห็นถึงการจัดการ หรือการทำงานที่เป็นกระบวนการที่เป็นแบบอย่างที่ดี จูงใจ และสร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความไว้วางใจ นับถือในตัวผู้นำ เป็นผลให้ผู้ตามเปลี่ยนแปลงแนวคิด พัฒนาทัศนคติ เกิดความต้องการและความพึงพอใจมากกว่า

ที่คนมีอยู่ พร้อมพัฒนาได้บังคับบัญชาให้มีศักยภาพ เพื่อเกิดประโยชน์และนำพองค์กรนั้นให้พัฒนาสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ

1. การกระตุ้นทางปัญญา หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาได้มีการกระตุ้นให้ผู้บังคับบัญชาตระหนักถึงปัญหาในทางสร้างสรรค์ ส่งเสริมความคิด การสร้างสรรค์นวัตกรรม หรือแนวทางใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ สร้างบรรยากาศในที่ทำงานที่เอื้อต่อการคิดและแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ เป็นโอกาสที่ดีในการแก้ปัญหาร่วมกัน ใช้ศิลปะในสื่อสารทั้งที่เป็นสัญลักษณ์และภาษาที่เข้าใจง่าย ทำให้บุคลากรมีความพึงพอใจ เกิดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เกิดมโนทัศน์ เกิดความเข้าใจในปัญหา พัฒนาความสามารถของผู้ตามในการที่จะตระหนักเข้าใจ และแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ แก้ปัญหาอย่างเป็นระบบและนำแนวคิดใหม่ที่ได้ไปพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลสูงสุด

2. การสร้างแรงบันดาลใจ หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาได้มีการประพฤติปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้บังคับบัญชา โนม่น้ำใจ จูงใจให้เกิดแรงบันดาลใจแก่ผู้บังคับบัญชา สร้างแรงจูงใจภายใน กระตุ้นจิตวิญญาณของทีมให้มีชีวิตชีวา มีความกระตือรือร้น สร้างเจตคติที่ดี และความคิดในแง่บวก ทำให้ผู้บังคับบัญชาเห็นวิสัยทัศน์ เพื่อให้ภารกิจของสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์ร่วมกัน และแสดงความเชื่อมั่นให้เห็นความตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่าจะสามารถบรรลุเป้าหมายขององค์กร

3. การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีมีเป้าหมายในการทำงานที่ชัดเจน มีอุดมการณ์แน่วแน่ มีวิสัยทัศน์ชัดเจน ใช้คุณธรรม จริยธรรม ประกอบพิจารณาการตัดสินใจ นำยกย่อง เคารพ นับถือ สรรททา ไว้วางใจ ทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความภาคภูมิใจเมื่อได้ร่วมงานด้วย ดึงดูดใจ ใ้ได้รับการไว้วางใจ และความเชื่อมั่นในการบริหาร มองผู้บริหารเป็นต้นแบบ และเชื่อมั่นในความสามารถที่จะนำบุคลากรและสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายที่วางไว้

4. การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับความประพฤตินทางที่มุ่งความสัมพันธ์กับบุคคลในฐานะผู้นำ ดูแลเอาใจใส่ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ทำให้บุคลากรรู้สึกมีคุณค่า มีความสำคัญ เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ ปรับปรุง พัฒนาศักยภาพของผู้บังคับบัญชาให้สูงขึ้นเพื่อความสัมฤทธิ์ และเติบโตของผู้ตามแต่ละบุคคล สร้างบรรยากาศ สนับสนุน เปิดโอกาสผู้บังคับบัญชาเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ แสดงความสามารถอย่างเต็มที่ตามความสามารถความต้องการและความถนัด แสดงให้เห็นถึงการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ส่งเสริม การสื่อสารสองทาง พัฒนาศักยภาพของผู้บังคับบัญชาให้สูงขึ้น

การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการดำเนินงานที่มีขั้นตอนชัดเจน พร้อมด้วยวิธีการ เครื่องมือที่ช่วยสนับสนุนส่งเสริม พัฒนาให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และมีคุณภาพ ปลอดภัยจากสารเสพติดตามที่สังคมต้องการ เป็นการทำงานที่มีหลักฐาน มีมาตรฐาน สามารถตรวจสอบได้ โดยมีครูประจำชั้น/ ครูที่ปรึกษา เป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน และบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษามีองค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน คือ

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล หมายถึง สถานศึกษาได้มีการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงเกี่ยวกับตัวนักเรียนอันนำไปสู่การส่งเสริม การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป เป็นการกำหนดความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคนที่มีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่ไม่เหมือนกัน โดยพิจารณาข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน ด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว และด้านอื่น ๆ โดยใช้วิธีการ และเครื่องมือที่หลากหลาย ได้แก่การจัดทำระเบียบสะสม การสัมภาษณ์ การเยี่ยมบ้านนักเรียน การสอบถามข้อมูลจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง การประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ) การประเมิน EQ และการสังเกตพฤติกรรมเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นรายบุคคล

2. การคัดกรองนักเรียน หมายถึง สถานศึกษาได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดจากการศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคลมาจัดกลุ่มเพื่อหาวิธีการช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้อง โดยการคัดกรองจะต้องทำด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่งเพื่อให้เกิดความชัดเจน และสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงจุด แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการคัดกรองนักเรียนนั้น ให้อยู่ในดุลยพินิจของครูที่ปรึกษา และยึดเกณฑ์การคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนเป็นหลักด้วย ซึ่งการคัดกรองนักเรียนมีประเด็นในการพิจารณาในด้านความสามารถด้านสุขภาพและด้านครอบครัว ซึ่งต้องดำเนินการคัดกรองนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา

3. การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน หมายถึง สถานศึกษาได้มีการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนในกลุ่มปกติ หรือกลุ่มเสี่ยง มีปัญหาคุณภาพและความภาคภูมิใจมากขึ้น และเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหา กลับมาเป็นนักเรียนกลุ่มปกติและมีคุณภาพ ตามที่โรงเรียน และชุมชนคาดหวังต่อไป

4. การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน หมายถึง สถานศึกษาได้มีการดูแลให้ความใส่ใจอย่างใกล้ชิดกับนักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน และหาวิธีการช่วยเหลือทั้งการป้องกัน และแก้ไขปัญหาโดยไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาสังคม ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องดำเนินการเพื่อผ่อนคลายปัญหานักเรียนให้ลดน้อยลง การจัดกิจกรรมเพื่อการป้องกันและช่วยเหลือแก้ไข

ปัญหาของนักเรียน นอกจากจะให้การปรึกษาเบื้องต้นแล้ว การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือ นักเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญ

5. การส่งต่อ หมายถึง สถานศึกษาได้มีการช่วยเหลือนักเรียนในกรณีที่มีปัญหาภาคต่อ การช่วยเหลือ จึงดำเนินการส่งต่อต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ การส่งต่อภายในและการส่งต่อภายนอก เพื่อให้ปัญหาของนักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกต้อง และทันที่

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ที่ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา และผู้ที่รักษาการในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว ปีการศึกษา 2564

ครู หมายถึง ข้าราชการครู ซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการสอนและส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว ปีการศึกษา 2564

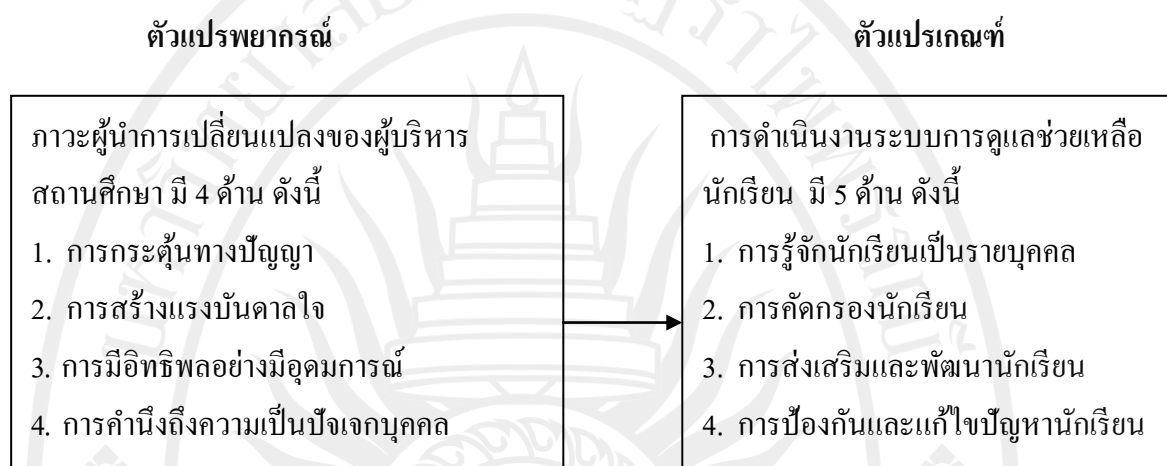
สถานศึกษา หมายถึง หน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่จัดการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว

เขตพื้นที่การศึกษา หมายถึง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว จากแนวคิดของธีระ รุญเจริญ (2553 : 137), วิโรจน์ สารรัตนะ (2553 : 261), รัตติกรณ์ จงวิศาล (2556 : 253 – 255), อัมพร อานุภาพแสนยากร (2558 : 6), สานิตย์ หนูนิล (2562 : 70 – 71), ศุภศาสตร์ พลคำ (2563 : 272), ณัฐณภรณ์ เอกนราจินดาวัฒน์ (ออนไลน์ : 2564), เลทวูด และเจนซี่ (Leithwood and Jantzi. 1996 : 52-53), แบส (Bass. 2006), เซอร์เมอร์ธอร์น (Schermerhon. 2005 : 473), ฟูลแลน (Fullan. 2006 : 42), บริน และคณะ (Braun and et al. 2013) และนำมาวิเคราะห์ตัวแปรเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบไปด้วย 4 ประการ คือ การกระตุ่นทางปัญญา การสร้างแรงบันดาลใจ การคำนึงความเป็นปัจเจกบุคคล การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ และผู้วิจัยศึกษาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้แนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552 ข : 17 - 22) ประกอบไปด้วยกระบวนการ 5 ประการคือ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน 4) การป้องกันและแก้ไขปัญหา นักเรียน
 5) การส่งต่อ จากนั้นนำมาวิเคราะห์และปรับประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานในการวิจัย

1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว
2. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี